

POEZIA FRANCEZĂ ȘI IOAN CIORĂNESCU — UN BUN TRADUCĂTOR

ALEXANDRINA ANDRONESCU

La începutul secolului al XX-lea se naște la Moroieni dintr-o familie de intelectuali sirguincioși Ioan Ciorănescu, scriitor foarte tânăr cu multiple calități poetice și literare. Urmează cîțiva ani la Facultatea de litere din București, pe care nu reușește să o termine din pricina unei tuberculoze care-i curmă viața la numai 21 de ani.

Totuși, în scurta lui viață lasă urmașilor pagini de un real talent poetic ; scrie literatură pentru copii, un volum de versuri, traduce teatru (Racine-Esthera, Schakespeare-Machbet) cît și poezie franceză și germană.

Vom încerca în rîndurile ce urmează să ne ocupăm în cîteva cuvinte de frumusețea poeziei franceze și aceea a traducerii lui Ciorănescu. A citit destul de multă poezie și a încercat să pătrundă taina stărilor sufletești a poeților din care a tradus, unindu-și lucrările într-o „Antologie a poeziei franceze“.

Astfel înțelege sensibilitatea pentru natură a poetului francez Charles d'Orléans din poezia „Primăvara“, pe care o traduce cu căldura specifică versiunii originale.

Pierre de Ronsard — poet de geniu, îl atrage pe I. Ciorănescu prin veridicitatea poeziei sale, păstrîndu-și totodată rangul în poezia lejeră și în sonete.

Printr-o serie de întîlniri quasi-reale și semi-poetice Casandra devine produsul inspirației lui de îndrăgostit. Poezia versului lui Lamartine răzbate cu ușurință în poezia lui Ronsard, iar versiunea românească nu dezmințe cu nimic originalul.

Pătrunzînd în inima romantismului francez prinde ușor și simplu zbuciumul celei mai fructuoase perioade din literatura franceză. Pornind de la principalul promotor al mișcării romantice franceze, care a fost Alfred de Vigny, „singurul romantic, care a avut idei generale și mai ales o concepție de viață bine gîdită, personală, filozofică“, așa cum îl numea Brunetière, I. Ciorănescu înțelege sensibilitatea extremă, severitatea rece și sumbră a caracterului poetului francez.

Poet gînditor, poet al meditației filozofice, un pasionat al cucetării, Alfred de Vigny dă prilejul lui I. Ciorănescu să-i înțeleagă sentimentul de oboseală împrumutat de la Byron, a omului care s-a prăbușit în sforțarea lui către înțelegerea integrală a ultimelor cauze, în dorința lui arzătoare către ce e absolut și muritor. Proiecția simbolică a destinului

de proscris al poetului obosit de lupta contra ingratitudinii apare și în traducerea poeziei Moise. Găsim aici forma romantică a eroului strivit de fatalitate, a geniului predestinat nenorocirii.

Moise cel „puternic și singur“ cere înaintea Domnului să fie iertat de măreția lui uimitoare :

„Hélas ! Je suis Seigneur, puissant et solitaire
Laissez moi m'endormie du sommeil de la terre“.

(Moïse)

Traducerea lui Ciorănescu de o formă aproape desăvârșită,

„Puternic sînt dar singur ! O lasă-mă stăpîne
Să dorm de somnul Lumei c-atît îmi mai rămîne“

(Moïse)

înțelege plingerea omului finit pe care-l stăpînește osînda de a cunoaște lucrurile finite.

Dacă Alfred de Vigny este un dezamăgit de viață, de dragoste, dacă nefericirea acestuia se identifică cu aceea a umanității însăși, I. Ciorănescu intuiește foarte bine în versiunea sa toate aceste stări sufletești ale poetului francez.

Și citind mai departe poezia romantismului, el nu uită nici cea mai desăvârșită și diafană înfățișare a iubirii pe care literatura o cunoscuse pînă atunci — Lacul lui Lamartine. Și unul și celălalt — și poetul și traducătorul, așează această magistrală iubire în mijlocul celor mai amănunțite detalii de natură, martorul fidel al iubirilor eterne ale omenirii :

„O lac, stînci mute, peșteri, păduri de farmec pline,
O, voi pe cari vă cruță al anilor convoi,
Măcar doar amintirea acestei nopți senine,
Să o păstrați cu voi !“

(Lacul)

În dragostea pentru femeia iubită poetul evocă timpul, dușmanul iubirii lui :

— „O, timpule, te-oprește ! Și voi, grăbite ore,
Lăsați al vostru zbor :
Cruțați pe-aceia cari voesc, să se-adore
Tot timpul vieții lor“

(Lacul)

Amorezatul, armoniosul Lamartine leagă de iubirea lui nu mai puțin celebra Crucifixul.

Bogăția versului, entuziasmul religios, calități și ale versiunii românești, iată unele dintre mijloacele artistice ale poeziei lui Victor Hugo.

Pornind de la furia poetică a lui Byron limba capătă o formă nouă și pornind de la această formă nouă umanistul secolului trecut, Hugo, își propune mai mult decît Lamartine s-o învie și s-o impună.

Ioan Ciorănescu alege unele dintre cele mai semnificative poezii pentru opera aceluia care a fost posesorul celei mai înspăimîntătoare tehnici a versului. Respectînd profunzimea versului, armonia stilului I. Ciorănescu traduce poezia „Conștiința” și cu acest prilej pătrunde în fantastica lume a creațiunilor legendare a lui Victor Hugo.

Din poezia „La Villequier” răzbate o întreagă filozofie a vieții și a sorții individului în sine. Durerea morții copilei iubite exprimă în ultima parte a poeziei o întreagă gamă de sentimente :

„Cînd șaisprezece ani văd zglobiu-i ris și plînsul
Și atîta gingășie el capătă apoi,
De simt că nu mi-e-n lume nimic mai scump ca dînsul
C-aduce ziua-n casă și-n suflete la noi
Că-i unicul meu reazem ce-n viață mai persistă
Și tot ce-aveam să-ți cer ;
Gîndește-Te că viața îmi pare atît de tristă
Cînd el zboară la cer“.

(La Villequier)

Poezia lui Hugo este imaginea cea mai fidelă a giganticei sale opere, din care I. Ciorănescu a reușit în scurta lui viață să redea în limba română cîteva din poeziile lui.

Și mai departe poetul român traduce din poezia de dragoste a lui Alfred de Musset trăsătura esențială a romantismului ce-și regăsește veritabila noblete tragică. Dragostea trădată este „nostalgia Absolutului” și nu-și găsește alinare decît prin moarte, sau cel puțin prin suferință. În momentele pline de uitare își cere pe mormînt salcia cu umbră ușoară :

„Mes chers amis, quand je mourrai,
Plantez un saule au cimetière ;
J'aime son feuillage éploré
La paleur m'en est douce et chère,
Et son ombre sera légère
À la terre où je dormirai,..."

(Lucia)

Traducerea românească a acestor cîteva versuri din poezia „Lucia” redă cu fidelitate starea de spirit a poetului :

„Prietenii scumpi atunci cînd o să mor
O salcie sădiți-mi pe mormînt ;
Mi-e drag frunzișul ei cel plîngător
Îndrăgostit de freamătul ei sînt
Mi-o face-n țărână somnul mai ușor“...

(Lucia)

„Amintirea“ — poem al dragostei și deziluziei păstrează în traducere scenele de voluptate lacomă, de obosită deziluzie a simțurilor, dar și virtuozitatea și poezia versului :

„Îmi zic numa atita : Aici odinioară
Am fost iubit, iubisem adînc la rîndul meu
Și-n mine amintirea o n-chid ca pe-o comoară
Și-o duc lui Dumnezeu“

(Amintirea)

Mergînd mai departe I. Ciorănescu îl traduce pe Baudelaire, unul dintre marii revelatori ai sensibilității moderne, iar expresia acestei sensibilități este caracterizată printr-o mare neliniște.

Poetul român l-a cercetat cu adîncime și seriozitate tocmai pentru că Baudelaire are o structură psihică deosebită. A deschis drumuri noi gîndirii și simțirii poetice. A exprimat neliniștea căutătoare a omului modern.

Poeziile „Litaniile Satanei“, „Flaconul“, „Beatrice“ redau perfect neliniștea și zbuciumul poetului florilor răului.

„Armonia serii“ — este o poezie de dragoste unde nu lipsesc fără îndoială muzica și natura. Baudelaire a dat acestor mișcări ale sufletului valori de artă, care cu ajutorul tînărului poet Ciorănescu au pătruns și în literatura noastră.

Urmărind mai departe traducerile poetului român îl vom întîlni pe capriciosul și sentimentalul Paul Verlaine, cu poeziile sale de dragoste „Visul meu obișnuit“, „Green“, „Colloquium sentimental“, „Cîntec de toamnă“ și „Romanță fără cuvinte“.

Natura participă la toate stările sufletești ale poetului ; versul capătă o culoare specifică, nuanțe deosebite ale sensibilității, ce dovedesc în traducerea românească un real talent :

„Ades a mele gînduri, mi-au făurit, pribege,
Un vis despre-o femeie, un vis ce nu mă-nșală
Despre-o femeie cărei îi sînt fără-ndoială
Iubit, cum și ea-mi este, și care mă-nțelege“.

(Visul meu obișnuit)

sau :

„Sosec acum la tine de rouă încă plin,
Căci vîntul dimineții pe frunte mi-a înghețat-o
Mă lasă la-ale tale picioare ca să vin
Și să visez de clipa odihnei, adorato !“

(Green)

Cel mai greu de tradus dintre poeții lumii, din pricina faptului că el și-a alcătuit din cuvinte cunoscute ale limbii un limbaj al lui cu tonul nou, după niște reguli proprii, Stéphane Mallarmé, este totuși prezent

în volumul de traduceri al lui Ciorănescu cu poeziile : „Azurul“, „Apariție“, „Adiere dinspre mare“.

Atmosfera tristă în care se zbate sufletul poetului are ca martor fidel natura cu multe din manifestările ei. Și în versiunea românească azurul intervine și încearcă să schimbe nefericirea poetului :

„Dar în zadar ! Azurul mereu șade la pîndă :
În clopote el intră, coboară ca un val.
S-a prefăcut în sunet, vrînd cruda lui izbîndă
Să ni-o vestească vesel din gura de metal.

Prin piclă el pătrunde ca un pumnal din boltă,
Se-ntîmplă-n agonia pe care-abia mi-o-ndur...
Mă zbucium în perversa, zadarnica-mi revoltă,
Mă chinui fără milă, Azur ! Azur ! Azur !“

(Azurul)

Celelalte două poezii redau limbajul unor lungi, anevoioase și chinuitoare cercetări, transformări și transmutații de sensuri.

Din Anatole France I. Ciorănescu nu a tradus decît o singură poezie „Moartea maimuții“, ce amintește de calitățile și defectele, senzualitatea voluptuoasă, complexitatea puțin cam perversă a versului scriitorului francez.

Maimuța moare, iar moartea ei este descrisă în culori sumbre, dar în același timp perfecte în oglindirea stării de spirit a poetului.

Și cum I. Ciorănescu a citit destul de multă literatură franceză, nu putea să treacă cu vederea din munca sa de traducător nici pe liricul și sensibilul Guillaume Apollinaire, cel care a reanimat poezia franceză în momentul în care simbolismul risca să o înăbușe.

Temperament frenetic și melancolic, poet al nostalgiei, al iubirii nefericite, Apollinaire știe să învingă disperarea, căci „la joie de vivre passe la douleur de mourir“ (L'esprit nouveau).

Deși publicată numai la începutul secolului nostru, poezia „Lorelay“ prezintă interes pentru Ciorănescu prin frumusețea stranie a versurilor, prin natura de inspirație legendară a poemului.

Traducătorul redă personajului, frumusețea și gingășia razelor de soare și aceea a culorilor Rinului.

Nu mai puțin lipsită de sensibilitate îi apare poetului român și poezia „Brîndușele“. Acest poem se sprijină pe comparația unei tinere fete cu o floare ca și în oda Casandrei a lui Ronsard.

Și iată că strălucește pentru o clipă o legătură de neam românesc, de aceeași simțire, aceea dintre Ciorănescu traducător și Elena Văcărescu, poetă.

Deși reprezentată în volumul de traduceri a lui Ciorănescu numai prin două poezii, „Grădinile“ și „Clopotele de moarte“, Elena Văcărescu transmite traducătorului emoțiile și sentimentele, modul de expresie a sensibilității poporului său.

Recurgind la nenumărate figuri de stil îmbină dorul de țară cu frumusețile și bogățiile patriei :

„În seara verde a toamnei, în pacea blindă-a firii,
Tu-mi pari iubită țară, ca fructul pîrguit ;
Și mîndre-acoperișuri sînt parcă trandafirii
Grădinilor în care podoabe-au răsărit...”

Și tot o româncă care a scris poezie franceză și din care Ciorănescu a tradus cîteva poezii a fost și Contesa de Noailles.

Coboritoare din romantism poezia sa este frenezia percepțiilor senzoriale, datorate unui temperament de o rară calitate, dotată cu un extraordinar simț al naturii. Aerul și culorile cerului în toate clipele zilei, apa cu dulci meandre, pămîntul cu arome proaspete, flori și păsări, toate acestea fac parte din zestrea stilului Contesei de Noailles :

„Pădurea, eleșteul, cîmpii înfloritoare,
Mai dragi mi-au fost ca toate privirile-omenești,
Căci am văzut că firea-i mai mîndră și nu moare,
Și miros de-anotimpuri în mînă poți s'oprești”.

(Prinos naturii)

Ioan Ciorănescu rămîne în traducерile lui prietenul fidel al acestei poezii îndrăgostite de natură.

Conștient sau inconștient, dar în orice caz îndrăgostit de lectură, I. Ciorănescu citește destul de mult pentru viața lui atît de scurtă și nu se mulțumește numai cu atît.

Pătrunde adînc în sentimentele fiecăruia dintre poeții din care a tradus, dînd literaturii române pagini minunate din acest neprețuit tezaur — literatura universală.

Bun cunoscător de limbă franceză, bun cunoscător al stilului fiecărui poet, Ioan Ciorănescu redă cu fidelitate emoțiile, durerile, bucuriile, o gamă întreagă de sentimente ce domină poezia franceză mai bine de un secol și jumătate.

Posesorul unui talent deosebit și a unei tehnici a versului neobișnuită la un poet atît de tînăr, Ioan Ciorănescu rămîne astfel în literatura noastră un bun traducător.

LA POÉSIE FRANÇAISE ET I. CIORANESCU — UN BON TRADUCTEUR

Résumé

Dans cet ouvrage nous avons essayé de nous occuper de la plus fructueuse période de la littérature française, celle du romantisme.

C'est à remarquer le fait que de la jeune génération des poètes du début du XX-ème siècle de notre pays. Ion Ciorănescu a traduit beaucoup et il a fait connaître le trésor du romantisme de la poésie française.

Par son talent poétique il a réussi d'amener dans la littérature roumaine le mystère des états d'âme, la couleur de la poésie et l'harmonie du vers, la sensibilité pour la nature et beaucoup d'autres caractéristiques de la poésie française.

Nous avons désigné aussi en quelques lignes les qualités du vers du traducteur la sensibilité pour la beauté de la littérature du romantisme.

BIBLIOGRAFIE

- Ciorănescu Ioan — Antologia poeziei franceze — traduceri Ed. „Cultura Românească”, S.A.R. — București.
- Antologia poeziei franceze de la Rimbaud până azi — B.P.T. — Ed. Minerva, București, 1975.
- Iorga Nicolae — Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și legăturile lor — vol. III., Ed. pentru Literatură Universală — București — 1968.
- Vigny Alfred de — Poésies — Le livre de Poche — Editions du Seuil.
- Mavrodin Irina — Spațiu continuu — (Eseuri despre literatura franceză) — București — Univers — 1972.
- Musset Alfred de — Poésies — Le livre de Poche — Editions du Seuil.
- Văcărescu Elena — Ana de Noailles — Versuri — Ed. Albatros — 1971.
- Apollinaire Guillaume — Choix de poèmes — Ed. didactică și pedagogică — București — 1974.
- Verlaine Paul — Versuri — Ed. pt. literatură universală — București — 1967.